

“СПОГАДИ ПРО ЄВГЕНА КОЗАКА” КОМПОЗИТОРА, ДИРИГЕНТА, ПЕДАГОГА РОМАНА НИКИФОРОВА

16. Перелік чинних навчальних планів та програм для професійного навчання робітників на виробництві на 2000 рік / сільське господарство, переробні галузі/. – Київ.: НМЦ аграрної освіти Мінагропромкомплексу України, 1999. – 62 с.
17. Положення про ступеневу професійно-технічну освіту // *Освіта України*. – 1999. – № 27.
18. Про затвердження Тимчасового положення про професійний ліцей: Наказ МОН України від 17.10.2002р. №587 // *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*, 2002. – № 22. – С. 3
19. *Професійно-технічна освіта в цифрах* // http://www.mon.gov.ua/education/prof-techptu_2006 – 2007.
20. Сизоненко Г.С. *Моделі управління навчально-виховним процесом: нові підходи / Освіта управління*. – 1997. – Том 1. – № 4. – С. 37 – 41.
21. *Тимчасове положення про професійний ліцей* // *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*, 2002. – № 22. – С. 3 – 12.
22. *Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука*. – К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 798 с.
23. Чижевський Б. Г. *Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01*. – К., 1996. – 249 с.
24. Шах С. *Реформа шкільництва (Погляди на її ціль, прояви й організацію)*. – Перемишль, 1937. – 24 с.

Уляна Молчко, доцент кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

“СПОГАДИ ПРО ЄВГЕНА КОЗАКА” КОМПОЗИТОРА, ДИРИГЕНТА, ПЕДАГОГА РОМАНА НИКИФОРОВА

У статті аналізуються мемуари провідного митця Бойківщини Романа Никифорова про видатного музичного діяча Західної України Євгена Козака. Вперше вводиться у науковий обіг новий фактологічний матеріал “Спогади про Євгена Козака”.

Актуальність проблеми. Минулого року музична громадськість Галичини відзначала 100-літній ювілей від дня народження видатного українського композитора, хорового диригента, педагога, музично-громадського діяча – Євгена Козака (1907 – 1988). Його внесок у національну культуру відзначений великою кількістю творів для співочих колективів, а саме – театралізований концерт “Буковинське весілля”, “Бузок”, “Буковинська полька”, “Буковинський край”, “Ой дзвенить пісні” (слова І. Кутеня), “Згадай мамо” (слова А. Пашка), “Вітер з полонини” (слова Ю. Гойди), “Вівчарик”, “Невдале залицання” (слова Т. Шевченка), “На роковини Шевченка” (слова Лесі Українки), вокальні квартети, романси, обробки українських народних пісень [4, 305].

Євген Теодорович Козак активно працював над розробкою музичного фольклору західних областей України. Високу оцінку творчому методу композитора дала заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства Богдана Фільц у монографії “Хорові обробки українських народних пісень”. Вона зазначає, що

“Насамперед – це тонке відчуття майстром природи української народної пісні, досконале знання ним специфіки хорового звучання, творча фантазія, що особливо виявляється в умінні розвивати інтонаційне багатство пісенного матеріалу, створювати надзвичайно колоритні контрапункти до основної мелодії, яку автор доручає різним тембровим групам хору, а іноді й солістам” [9, 40 – 41].

Однак незважаючи на значну мистецьку спадщину, постать Євгена Козака, як і його композиторські, педагогічні принципи є маловивчені та недостатньо проаналізовані. Працюючи проректором Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка, викладаючи аранжування, він виховав плеяду українських митців, які сьогодні примножують національну культуру. Одним із талановитих вихованців Євгена Теодоровича є заслужений працівник культури України, композитор, художній керівник та диригент Народного ансамблю пісні і танцю “Смерічка” (м. Моршин), педагог Роман Никифоров. Саме його “Спогади про Євгена Козака” висвітлюють нові грані творчого

“СПОГАДИ ПРО ЄВГЕНА КОЗАКА” КОМПОЗИТОРА, ДИРИГЕНТА, ПЕДАГОГА РОМАНА НИКИФОРОВА

портрета музиканта та розкривають композиторські методи обробок українських народних пісень.

Аналіз останніх досліджень. Розгляду мистецького хисту Є. Козака присвячена незначна частина публікацій. Це праці Й. Волинського [1] і Б. Фільц [9], а також інформативні повідомлення в довідковій літературі, упорядниками яких є А. Кудрицький [5], А. Муха [6], М. Бурбан [2; 3].

Мета статті – звернути увагу музикознавців краю на багатогранну постать заслуженого діяча мистецтв України Євгена Козака, а також ввести в науковий обіг новий фактологічний матеріал, а саме “Спогади про Євгена Козака” провідного митця Галичини Романа Никифорова.

Виклад основного матеріалу. Історично-суспільні умови нашого сьогодення є сприятливими для вивчення і видання різних за змістом писемних пам’яток. У цьому процесі на окрему увагу заслуговує мемуарна література, яка у нас, на жаль, чи не найменше досліджена, друкована та відома широкому читачеві. Наукова вартість цих матеріалів полягає в пізнавальних аспектах, що торкаються висвітлення суспільно-культурного життя народу, виявлення численних невідомих або маловідомих фактів із творчих біографій визначних постатей. До мемуарної літератури належать різноманітні записки, автобіографії, подорожні описи, щоденники, а також спогади.

Нижчеподані “Спогади про Євгена Козака” Романа Никифорова належать до мистецтвознавчої групи писемних мемуарних матеріалів.

Говорячи про автора “Спогадів”, треба зазначити, що Роман Никифоров є одним із подвижників сучасного культурно-освітнього життя Бойківщини. Його творча особистість як композитора, хорового диригента, педагога формувалася на мистецькому фундаменті, який заклали корифеї західноукраїнської музики. У статті “Життя моє – моя “Смерічка” він зазначає, що “пройшов школу видатних музикантів і композиторів: Євгена Козака, Анатолія Кос-Анатольського, Станіслава Людкевича, Володимира Флиса, диригентів Миколи Колесси, Євгена Вахнянина, Сергія Амбарцум’яна” [7, 5]. Саме вони націлили молодого митця на подальшу плідну діяльність. У 1970 році, його, студента четвертого курсу Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка, запрошують очолити Народний ансамбль пісні і танцю “Смерічка” в м. Моршин. “Молодий енергійний керівник, – як згадує директор Палацу культури Роман Дудка, – поставив собі й перед колективом

мету: знайти творче обличчя, підібрати відповідний репертуар, який би відображав наше Прикарпаття, його людей, його звичаї” [2]. Р. Никифоров зумів піднести мистецький рівень ансамблю до високих професійних висот. Уповодж 48 років znana в краю “Смерічка” натхненно пропагує фольклор різних регіонів України – Гуцульщини, Бойківщини, Буковини, Закарпаття, а також виконує молдавський, польський, угорський мелос. До репертуару ансамблю входять обробки народних пісень, які здійснив Р. Никифоров, а саме, “Ой сяду я край віконця”, “В гаю зелененькім”, “Посилала мене мати”, “Зажурились галичанки”, “Ой, у лузі червона калина” та багато інших.

Композиторська творчість Р. Никифорова тісно пов’язана з роботою художнім керівником та диригентом ансамблю “Смерічка”, тому в його доробку домінує вокально-хорова та інструментальна музика. Впродовж 2003 – 2006 років вийшли друком у видавництві “Щедрик” його два авторські збірники “Струни любові”, “Карпатський край”.

Публіковані нижче “Спогади” написані навесні 2007 року на прохання Уляни Молчко з нагоди 100-ліття від дня народження Євгена Козака.

Р. Никифоров у мемуарному матеріалі яскраво розкриває композиторський почерк митця в жанрі обробки народних пісень. На заняттях з хорового аранжування, як згадує автор, професор велику увагу звертав на використання в обробках народних пісень підголоскової поліфонії, що своє коріння бере з глибин української музики. На сторінках “Спогадів” Роман Федорович широко описує застосування митцем куплетно-варіаційної форми, де кожний наступний куплет пісні здебільшого має інший характер звучання, шляхом введення нових підголосків, а подекуди нової гармонії. У праці яскраво розкритий портрет самовідданої людини-митця, багатогранна музична діяльність якого, його досконалий зовнішній вигляд, постійна доброзичлива налаштованість до студентів, стали взірцем для наступних поколінь творців національної культури.

СПОГАДИ ПРО ЄВГЕНА КОЗАКА (до 100-річчя від дня народження)

Студентські роки – це, мабуть, найкраща пора в житті кожного. Для мене навчання у Львівській державній консерваторії ім. М. Лисенка (зараз це музична академія) було просто щасливою порою. Це були 1967 – 1972 роки.

В той час в консерваторії працювали знамениті педагоги з високими званнями та вченими

“СПОГАДИ ПРО ЄВГЕНА КОЗАКА” КОМПОЗИТОРА, ДИРИГЕНТА, ПЕДАГОГА РОМАНА НИКИФОРОВА

ступенями, великі українські інтелігенти-патріоти, імена яких були добре відомі в Україні і далеко за її межами.

Хочу розповісти про одного з них, а саме про Євгена Теодоровича Козака – відомого українського композитора, професора і проректора консерваторії. Мав честь студіювати у нього курс гармонії та хорового аранжування.

Дуже добре запам'ятався мені його зовнішній вигляд – завжди підтягнутий, кремезний, енергійний, симпатичний чоловік в окулярах з масивною оправою та з великим метеликом на шії, якого ніколи ні на що не змінював. Хода була твердою, з періодичним підштовхуванням одного плеча (така, мабуть, природна звичка).

По метелику і по ході можна було легко впізнати маестро здалеку; по метелику було зрозуміло, що в кінці довгого консерваторського коридору стоїть чи рухається Євген Теодорович. Це був його невід'ємний атрибут. Було в нього цих метеликів безліч – і різнокольорові, і однотонні, і в крапочку, і в горошок. Вони були досить масивними, широкими, як його душа.

До педагога, який доброзичливо відносився до кожного студента, до такого авторитета і професіонала вищого гатунку жоден студент не смів прийти на заняття непідготовленим, неакуратним – метелик зобов'язував. Хотілося бути хоча чимось схожим на цю людину.

Заняття з хорового аранжування були індивідуальні, проходили згідно розкладу у відведений день і час у просторому кабінеті проректора С.Т. Козака. Я залюбки виконував завдання, які задавалися мені додому. Настав час, коли я повинен був приносити на урок власні обробки народних пісень. Це була найцікавіша робота, звідси починався творчий процес, який продовжується все моє творче життя. Саме на уроках Євгена Теодоровича я відчув всю мелодійну красу, зрозумів ширину та глибину української народної пісні, її задушевність, теплоту, характер і зміст.

Адже мій вчитель був великим визнаним майстром обробки народних пісень. Вони принесли йому світову славу і звучали всюди: по радіо, телебаченню, на концертах, конкурсах і святах; їх виконували як високопрофесійні, так і аматорські хорові колективи. Великою популярністю користувалися хорові перлини в обробці маестро “Думи мої”, “Гей, браття опришки”, “Вівчарик”, “Стоїть гора високая” та інші. Це – національна хорова класика.

Євген Теодорович володів тонким знанням природи народної пісні. У ставленні до неї він виявляв справді творчий підхід. Що кидається

відразу у вічі диригента – це те, що композитор не любить довгих “стоячих” нот і акордів. Він віртуозно володіє засобами народної підголоскової поліфонії і здобутками класичної поліфонії, всім арсеналом найефективніших засобів хорового письма. Він тяжіє до хорової фактури, розквітчаної мережею самостійних голосів, яку музикознавці вдало визначили терміном “хорова інструментовка”. Прикладом цього може служити лірична пісня “Ой, світи місяченьку”. Мелодія звучить у баритона соло, а голоси хору співають цілком самостійну мелодію без тексту; кожна з них має свою індивідуальну лінію, а разом вони зливаються в надзвичайний хоровий супровід (пісня виконується а capella). Мені особисто дуже подобається зв'язок між вступом і початком головної теми в народній пісні “Думи мої” на слова Тараса Шевченка. Два перші такти стали основою для двох самостійних мелодій. Цим музичним матеріалом також закінчується твір. Досить цікавий задум...

У своїй творчості композитор широко використовує куплетно-варіаційну форму. Кожний наступний куплет пісні здебільшого має інший характер звучання, з'являються нові підголоски, а подекуди навіть нова гармонія. Він часто вдається до типово оркестрових прийомів розв'язки мелодії в кульмінації, вільно змінюючи в закінченні твору окремі інтонації, “розширюючи” мелодію пісні. Це стосується обробок двох українських романсів: “Стоїть гора високая” і “Чорні брови”.

Іноколи композитор використовує голоси хору як простий акомпанемент інструментального типу. У нього хорові баси можуть відтворювати партію контрабаса зі стрибками тоніка-домінанта (в c-moll c-g, c-g). Це стосується “Коломийок”.

Досить оригінально і свіжо звучать твори в танцювальних ритмах. Знаючи добре особливості народної інструментальної музики, він влучно використовує їх у своєрідних піснях – польках, причому, робить це з гумором, жартом, часом з іронією. А хто слухав прекрасну пісню “Вівчарик”, той обов'язково звернув увагу на початкову мелодію інструментального типу. Як відлуння в горах “прокочується” наспів по групах голосів. Це воістину чудова обробка з геніальними музичними зворотами, завдяки яким слухач насолоджується безконечною ніжністю і образністю цього шедевру. Від цього моє серце переповнюється гордістю за те, що я мав велику честь бути вдячним учнем великого пісенного Маестро.

Пригадую, як на одному з занять професор програв одну з перших моїх обробок народної пісні (здається, це була пісня “Грицю, Грицю, до роботи”).

“СПОГАДИ ПРО ЄВГЕНА КОЗАКА” КОМПОЗИТОРА, ДИРИГЕНТА, ПЕДАГОГА РОМАНА НИКИФОРОВА

Наспівуючи собі щось тихенько, він продемонстрував ряд нових варіантів як гармонічних, так і ритмічних, значно збагатив музичний матеріал цікавими мелодичними зворотами. А коли заспівав і загравав на фортепіано в октаву лівою рукою придуману в цей же момент басову партію, стало зрозуміло, що твір звучатиме значно краще від моєї примітивної обробки. Цієї імпровізації, музичної фантазії, відходу від штампів, творчої розкутості, його почуття гармонії, характеру, ритму, темпу я намагався навчитися у свого вчителя. І з гордістю хочу сказати, що курс аранжування, пройдений у Євгена Теодоровича, я успішно втілюю у свою творчу роботу при обробці народних пісень для багатьох вокальних ансамблів та хорових колективів до сьогоднішнього дня. А увесь репертуар хору народного ансамблю пісні і танцю “Смерічка” курорту Моршин я як диригент обробляю сам ось уже біля сорок років, не маючи жодних проблем. Крім цього, я ще роблю інструментовки для оркестру ансамблю цих же музичних творів.

Отже, навчання, на мою думку, дало свої рясні творчі плоди і я завжди пам’ятатиму, що в цьому заслуга мого наставника – педагога Євгена Теодоровича.

Часто згадується мені один кумедний випадок зі студентського життя, до якого мав відношення пан професор. Цей випадок я часто розповідаю своїм друзям, колегам по роботі, музикантам. Так ось, при ремонтних роботах аудиторій майстри зробили деякі зміни в плануванні, тобто зняли зайву стінку темного маленького коридору, чим збільшили площу одного з класів, а двері переставили, відповідно, в інше місце. Якимось одним з не дуже дисциплінованих студентів, постукавши, заходить в кабінет проректора Є.Т. Козака. В цей час я був теж в кабінеті на уроці, і сиділи ми з педагогом за фортепіано, аналізуючи новий твір. Тож, зайшовши в кабінет, розгублений студент запитав у проректора, як знайти сусідній клас.. Адже в нього в тому класі повинен бути урок з загального фортепіано, а дверей немає. Євген Теодорович, відсунувшись від роялю, повернувся до студента, що ввійшов, зміряв його з ніг до голови і широко розсміявся. Я і мій колега не могли зрозуміти, що саме так розсмішило професора. Хлопець почав оглядати себе, думав, можливо, професора вразив чимось його зовнішній вигляд, але з зовнішністю було ніби все в порядку. А професор сміявся далі, голосно і довго, тримаючись за живіт, мало не присідаючи. Коли пристрасті сміху угамувалися, Євген Теодорович з почуттям гумору повідомив горе-студента, що двері переставили в інше місце уже три місяці

тому і вхід у той клас знаходиться в іншому місці і рукою показав в сторону нового входу в клас. Вийшло так, що студент своїм запитанням про двері викрив сам себе в тому, що три місяці не ходив на заняття з додаткового фортепіано і не знав про зміни в плануванні класних приміщень.

Вийшов ось такий виховний момент – не нотаціями, а сміхом і гумором, що є значно впливовіше.

У кінці навчального року вчитель поставив мені в залікову книжку відмінну оцінку і сказав, що якщо хорівий диригент не володіє наукою аранжування, то це убогий диригент, який у своїй творчості далеко не піде. А якщо він, диригент, майстерно здійснює обробки народних пісень та ще й пише оригінальні твори для хорів, то за ним добре майбутнє.

З цими заповітними словами свого вчителя я й крокую нивою української музично-хорової культури.

*Роман Никифорів, диригент, педагог,
заслужений працівник культури України.*

Висновок. Матеріали “Спогадів” Романа Никифорова повинні служити вивченню життя і творчості видатного українського композитора, диригента, культурно-освітнього діяча Євгена Козака та сприяти активному зверненню музикознавців краю до глибокого аналізу його мистецької спадщини.

1. *Волинський Й. Хорова творчість Євгена Козака. – Київ, 1964. – 64 с.*

2. *Дудка Р. Народному ансамблю пісні та танцю “Смерічка” Палацу культури Моршин – 35!// Рідне поле. – 1999. – 17 червня.*

3. *Бурбан М. Хорове виконавство України. Ч.ІІ, Диригенти. – Дрогобич: Вимір, 2004. – С. 120 – 121.*

4. *Бурбан М. Українські хори і диригенти. – Дрогобич: Посвіт, 2006. – С. 44 – 45.*

5. *Мистецтво України: біографічний довідник /Упорядник А.Кудрицький. – К.: Українська енциклопедія, 1997. – С. 305.*

6. *Муха А. Композитори України та української діаспори: Довідник. – К.: Музична Україна, 2004. – С. 139 – 140.*

7. *Никифорів Р. Життя моє – моя “Смерічка” // Р. Никифорів. Струни любові, – Стрий: Щедрик, 2003. – С. 5 – 29.*

8. *Павлишин С. Напийся з чистої криниці// Вільна Україна. – 1987. – 21 квітня. – С. 5.*

9. *Фільц Б. Хорові обробки українських народних пісень. – Київ, 1965. – С. 40 – 41.*